

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 12/2

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/2 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

<i>Axmedov Oybek Saparbaevich</i> ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА СОЛИҚ-БОЖХОНА ТЕРМИНОЛОГИЯСИДА АНТОНИМИЯ ҲОДИСАНИНГ ЎРНИ.....	10-18
<i>Нематова Мафтуна</i> ЛАКУНА И ТИПОЛОГИЯ ЛАКУН	19-24
<i>Hamroyeva Shahlo Mirdjonovna, Matyakubova Noila Shakirjonovna</i> MOSLASHTIRISH JARAYONIDA O'ZBEK VA INGLIZ TILIDAGI SODDA GAPLARNING SINTAKTIK TAHLILI.....	25-32
<i>Jo'rayeva Nilufar Sobirjon qizi</i> "SMILE" VA "TABASSUM" TUSHUNCHALARINING LINGVISTIK IFODASI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	33-38
<i>Sidiknazarova Zulfiya Mirsharapovna</i> BADIY TARJIMA TAHLILINING NAZARIY ASOSLARI	39-43
<i>Jumanova Shahnoza Ikromjonovna</i> IJTIMOIY – PSIXOLOGIK MOTIVNI ANGLATISHDA PEYZAJNING O'RNI	44-50
<i>Achilov Oybek Rustamovich</i> ILGAR SURISH VOSITALARINING BADIY ASAR SARLAVHASIDA TASNIFLANISHI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	51-57
<i>Axmedova Madinabonu Maxmudjonovna</i> XALQ NASRI JANRLARINING O'ZARO MUNOSABATLARI	58-62
<i>Isroilova Manzura Jamolovna</i> FRANSUZ KOMPARATIV FRAZELOGIZMLARINING USLUBIY XUSUSIYATLARI	63-68
<i>Кенжабоев Шокир Абдулхалимович</i> ОСОБОЕ МЕСТО В ИЗУЧЕНИИ И РАЗВИТИИ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ШКОЛАХ УЗБЕКИСТАНА	69-74
<i>Fayziyev Bahodir Baxshullayevich</i> J. K. ROULINGNING "GARRI POTTER VA AFSONAVIY TOSH" ASARIDAGI TO'QIMA NOMLAR VA REALIYALAR HAMDA ULARNING RUS VA O'ZBEK TILLARIGA TARJIMASI	75-79
<i>Mamatqulova Shoxsanam Isroil qizi</i> OLAMNING O'ZBEK LISONIY TASVIRIDA "FIDOIYLIK" KATEGORIYASI	80-84
<i>Тухтаева Фарида Исматуллаевна</i> ИССЛЕДОВАНИЕ СТЕРЕОТИПОВ РОМАНАХ ПЕРЛ БАК	85-90
<i>Radjabova Dildora Raximovna</i> PIRIMQUL QODIROVNING "YULDUZLI TUNLAR" ASARI INGLIZCHA TARJIMASIDA BOBUR PSIXOLOGIYASI	91-96
<i>Mansurova Shohista Ismailovna</i> BADIY TARJIMANING MAQSADI, VAZIFALARI VA TARJIMA METODLARI	97-102
<i>Ermatov Ixtiyor</i> SIRDARYO VILOYATI TOPONIMLARI.....	103-108

<i>Axmedjanova Farida Djavairovna</i> GRAMMAR INSTRUCTION IN COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING	109-114
<i>Saitov Suxrob Djumaydillayevich</i> ARTISTIC INTERPRETATION AND RESOLUTION OF HUMAN TRAGEDIES IN THE STORY	115-119
<i>Тўрабоева Ҳакима Усмонжон қизи</i> ФИРДАВСИЙ ДАҲОСИГА МЕҲР	120-124
<i>Toshpo'latova Xusniya Matayusub qizi, Normamatov Farrux Komiljon o'g'li</i> INGLIZ REKLAMA SHIORLARI TARJIMASI JARAYONIDA SHAKL VA MA'NO MUVOFIQLIGI	125-129
<i>Абдуманнонов Хожиақбар Акмалжон угли</i> ОСВЕЩЕНИЕ ФРАЗЕОЛОГИИ В СВЕТЕ НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ (краткий обзор на примере учебных пособий и словарей узбекского языка).....	130-136
<i>Абдуллаева Раъно Хикматовна</i> РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТА «ДРУГ/ДРУЖБА» В РУССКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ПОСЛОВИЧНОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА	137-144
<i>Hamidova Sayyora Nurmatovna</i> TILSHUNOSLIKNI MENTALINGVISTIK BOSQICHIDA KOGNITIV TADQIQOTLAR.....	145-151
<i>Rustamova Dilrabohon</i> ATAMALAR LUG'ATINING UMUMIY VA FARQLI TOMONLARI	152-157
<i>Khazratqulova Ozoda Abduganiyevna</i> EXPRESSION OF THE CONCEPT OF FORGIVENESS IN LEXICOGRAPHIC SOURCES AND ARTISTIC LITERATURE	158-162
<i>Farmonov Nurbek Pulatovich</i> WEB OF SCIENCE MA'LUMOTLAR TIZIMIDAN FOYDALANISH	163-169
<i>Xojjiyeva Oynisa Shabonovna</i> ALISHER NAVOIY ASARLARIDA TURKIY XALQLAR MAQOLLARINING AKS ETISHI	170-176
<i>Norqobilov Sanjar Rahmat ugli</i> COMPARING COMPUTATIONAL LINGUISTICS APPROACHES ACROSS LANGUAGES	177-182
<i>Mamarasulova Iroda Jumanovna, Xojimetov Sa'dulla Jumanazarovich</i> ANGLIYA UYG'ONISH DAVRI ADABIYOTI	183-190
<i>Ho'jamqulov Anvar Jozilovich</i> OMON MUXTOR ROMANLARIDA POETIK USLUB QIRRALARI.....	191-196
12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Кутыбаева Елизавета Дуйсенбаевна, Аманязова Света Байниязовна</i> ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ОРГАНОВ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	197-203
<i>Мирзаабдуллаева Матлуба Рустамовна</i> СУВДАН ФОЙДАЛАНУВЧИ ВА СУВ ИСТЕЪМОЛЧИСИ ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АҲАМИЯТИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР	204-209
<i>Toshkanov Nurbek Bahriddinovich</i> BILIMLAR IQTISODIYOTI VA INTELLEKTUAL MULK: TIJORATLASHTIRISHNING BA'ZI HUQUQIY JIHATLARI VA MUAMMOLARI	210-216

Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li
ATOM ENERGIYASINI JOYLASHTIRISHNING XALQARO EKOLOGIK TALABLARI 217-223

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna
OLIY TA'LIM MUASSALARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI 224-228

Sadullayeva Shahlo Azimbayevna, Parmankulov Farxodjon Nurali o'g'li
TYUTORLAR ISH JARAYONIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI
TATBIQ ETISH METODIKASI 229-233

Pirimova Nargiza Adilovna
SPORT-TAYYORGARLIK MASHG'ULOTLARIDA BALANDLIKKA SAKROVCHI QIZLARNING
O'QUV-MASHG'ULOT JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH 234-239

Tangirqulov Elmurod Aliyarovich
BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA ATROF-MUHITNI ASRASH ORQALI EKOLOGIK
TARBIYA BERISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING O'ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI VA "YASHIL MAKON" MODULLARI 240-244

Xayrov Rasim Zolimxon o'g'li
BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINING KASBIY-METODIK TAYYORGARLIGINI
TAKOMILLASHTIRISHDA TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING QO'LLANILISHI 245-258

Ahmadjonova Odina Anvarjon qizi
ZAMONAVIY TA'LIM MUHITIDA INGLIZ TILI DARSLARIDA STEAM TA'LIM
TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI: STEAM KOMPETENSIYALAR
TUSHUNCHASI 259-265

Valieva Xolida
AJDODLAR MEROSI - INSONIYAT BOYLIGI 266-271

Djumayeva Dildora Isroilovna
BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTRISHNING
PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI 272-277

Davlatova Nilufar Vosiljonovna
TA'LIM-ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASINI KUCHAYTIRISHDA ZAMONAVIY TA'LIMNING
O'RNI VA MOLIALASHTIRISH MEXANIZMLARI 278-285

Mamaraimova Zebo Shafokatovna
YUQORI SINIF O'QUVCHILARINI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK
TAMOYILLARI 286-290

Turayev Yolqin Sherzod o'g'li
KATTA MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARDA DALILY ASOSLASH KO'NIKMASINI
SHAKLLANTIRISH YO'LLARI 291-295

Abdurasulova Shoira Kushakovna
BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLILIGINI
INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH 296-305

Sottarov Abduvali Umirqulovich
UMUMIY FIZIKA KURSINI O'QITISHDA NANOTEXNOLOGIYA FAN VA TEXNIKA SOHASI
SIFATIDA 306-310

<i>Xushnazarova Ma'mura Nodirovna</i> VOLONTYORLIK FAOLIYATINIG IJTIMOIIY-PEDAGOGIK MUAMMOLARI	311-315
<i>Xushvaqtov Umar Norqobilovich</i> AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB O'QUVCHILARDA IMPERATIV TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA KOMPETENSIYANING RO'LI	316-320
<i>Alimqulova Ra'noxon Gulmirzayevna</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	321-326
<i>No'monxonova Muattarxon Nosirxon qizi</i> BO'LAJAK TILSHUNOSLARDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARKOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	327-331
<i>Xalikov Faroxidin</i> TA'LIM TIZIMIDA TESTOLOGİYADAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH SAMARADORLIGI	332-339
<i>Abduvaxidov Xusan Abdukulovich</i> OLIY TA'LIM TALABALARIDA INNOVATSION YONDASHUV ORQALI KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH	340-345
<i>Якубова Нафиса Одилжановна</i> ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУССАСАЛАРИДА ЧИЗМАЧИЛИК ДАРСЛАРИДА ТАЛАБАЛАРНИ ИЖОДИЙ-КРЕАТИВ ФИКРЛАШГА ЎРГАТИШ МЕТОДИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	346-354
<i>Karimov Qayum Mamashayevich</i> TALABALARNI KOMPYUTERLI MATEMATIKA TIZIMLARINING GRAFIK IMKONIYATIDAN FOYDALANISH BO'YICHA BILIMINI OSHIRISH	355-360
<i>Yusupova Shoxista Alimjanovna</i> TO'GARAK MASHG'ULOTLARI ORQALI TASVIRIY SAN'AT FANIGA ASOSLANGAN XOLDA O'QUVCHILAR IJODIY QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	361-371
<i>Kasimov Oйбек Омилевич</i> СПОРТДА АХЛОҚИЙ ҚОЙДАЛАР ВА "FAIR PLAY" НОРМАЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ ...	372-378
<i>Abduraxmonov Akbar Abduxamidovich</i> MILLIYLIK VA UMUMINSONIYLIK TAMOIYILLARI UYG'UNLASHUVINING NAZARIY-METODOLOGIK JIHATLARI	379-386
<i>Фазлиддинов Шухрат Фахриддинович</i> ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ ПРИ ИЗУЧЕНИИ КАТЕГОРИИ РОДА ГЛАГОЛА В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ.....	387-394
<i>Jurayev Bobomurod Ramazonali o'g'li</i> TALABALARNING JISMONIY FAOLLIGINI OSHIRISH VA RIVOJLANTIRISH JARAYONINING SAMARADORLIK DARAJASI	395-400
<i>Eshbekova Gulabahor Zafarboyevna</i> МАКТАВГАЧА YOSHDAGI BOLALARNING YOZISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI	401-406

<i>Khidirova Malakhat Qazakhovna</i> ORGANIZATION AND EVALUATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS BASED ON EUTAGOGICAL APPROACHES	407-413
<i>Fayzullayeva Madina Abdumo'min qizi, Xolbo'tayeva Moxinur Temurboy qizi</i> MENEJMENT SOHASINI O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	414-420
<i>Achilov Nuriddin Abdugafforovich</i> AL-HAKIM AT-TERMIZIY TA'LIMOTINING ILMIY TADQIQI	421-426
<i>Norinov Muxammadyunus Usibjonovich</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA BO'LAJAK MUHANDISLARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHNING AHAMIYATI	427-432
<i>Begimqulov Zarif Axmadovich</i> JISMONIY TARBIYA YO'RIQCHISINING IJTIMOYIY-MADANIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA MALAKA OSHIRISH JARAYONINING AHAMIYATI	433-438
<i>Izbosarova Zuxro Anatoliy qizi</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KO'NIKALARINI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI	439-443
<i>Jumayev Sirojiddin Zafarovich</i> MOLEKULAR BIOLOGIYADAN OQSILLARNING AMINOKISLOTA TARKIBI VA AMINOKISLOTALARNING TASNIFI MAVZUSINI O'QITISHDA MASALA VA MASHQLARDAN FOYDALANISH	444-449
<i>Pulatova Muxabbat Egamberdiyevna</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA INNOVATSION KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	450-457
<i>Yuldashev Mengali Ziyaduloyevich</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA MUSTAQIL ISHLASH KOMPITENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH	458-463

13.00.00– Педагогика фанлари

Djumayeva Dildora Isroilovna
“Pedagogika” kafedrası o‘qıtuvchısı
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
E-mail: dzumaevad7@gmail.com
Tel: 97-846-00-71

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari ekologik madaniyatni shakllantirish xalqasi (oilamaktabmahallatabiat-OAV), ekologik madaniyatni shakllantirishga doir hikmatlar, yurtimizda amalga oshirilayotgan EKO tadbirlar, xalqimizning urf-odatlariga singdirilgan ona tabiatni e‘zozlashga undovchi milliy qadriyatlarimiz vositasida ochib ebrilgan.

Kalit so‘zlar: ekologiya, ekologik madaniyat, ekologik ong, ekologik tafakkur, an‘naviy qadriyat, oila, maktab, mahalla, tabiat, OAV.

Jumaeva Dildora Israilovna
Lecturer at the Department of Pedagogy
Termez University of Economics and Service

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FEATURES OF FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS

Annotation. In this article, the pedagogical-psychological features of the formation of ecological culture in elementary school students are presented in the circle of formation of ecological culture (family-school-neighborhood-nature-media), proverbs about the formation of ecological culture, ECO activities implemented in our country, mother instilled in the traditions of our people. revealed through our national values that encourage respect for nature.

Key words: ecology, ecological culture, ecological awareness, ecological thinking, traditional value, family, school, neighborhood, nature, mass media.

Джумаева Дилдора Исраиловна
Преподаватель кафедры «Педагогика»
Термезский университет экономики и сервиса

ПЕДАГОГИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация. В данной статье представлены педагогико-психологические особенности формирования экологической культуры у учащихся младших классов в кружке формирования экологической культуры (семья-школа-соседство-природа-среда), пословицы о формировании экологической культуры, ЭКО-деятельность, реализованная в нашей стране, мать привила традиции нашего народа, раскрыла через наши национальные ценности, которые поощряют бережное отношение к природе.

Ключевые слова: экология, экологическая культура, экологическое сознание, экологическое мышление, традиционные ценности, семья, школа, соседство, природа, средства массовой информации.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V3I12.2Y2023N42>

Kirish. Jahon xalqlari taraqqiyotining hozirgi bosqichida vujudga kelgan inson va tabiat o'rtasidagi nomutanosiblikni oldini olishning eng muhim vazifalaridan biri bu – har bir insonning ekologik madaniyatini yuksaltirish hisoblanadi. Zero, bugungi havо haroratining isib borishi, ozon qatlamining siyraklashishi, biologik xilma-xilliklarning kamayishi, xalq xo'jaligining kimyolashtirilishi, sanoat chiqindilarining ko'payishi, yer, suv va havoning ifloslanishi, umuman "tabiat-jamiyat-inson" munosabatlarining buzilishida buni yaqqol ko'rish mumkin. Shu jihatdan olganda, bugungi kunda har bir kishining ekologik madaniyatini yangi tendensiyalar orqali yuksaltirib borish davr talabi hisoblanadi [5].

Mamlakatimizda ekologik vaziyatni, tabiiy atrof-muhit musaffoligini saqlash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishning muhim sub'ektiv omili bo'lgan ekologik ong va madaniyatni yanada yuksaltirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Eng muhim masala – boshlang'ich sinf o'quvchilarining ekologik madaniyatini oshirish haqida jiddiy bosh qotirishimiz zarur. Bunga yosh avlod qalbida ona tabiatga mehr-muhabbat, unga dahldorlik hissini tarbiyalash orqali erishish mumkin.

Turli millat va elatlar ekologik madaniyati, shu jumladan o'zbek xalqining ekologik madaniyati ham xalqlar madaniyati bilan aloqalarda ijodiy rivojlangan bo'lib, uning tajribalarini ilmiy umumlashtirishni talab qiladi. Umuman, jahon xalqlari ekologik madaniyati taraqqiyotida, xususan, o'zbek ekologik madaniyatida milliylik va umuminsoniylikning namoyon bo'lish xususiyatlarini o'rganish madaniyat tarixi va nazariyasida dolzarb muammo bo'lib hisoblanadi.

Bugungi kunda boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishga xizmat qiluvchi ko'plab an'anaviy tadbirlar o'zkazilmoqda.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev raisligida 2021-yil 2-noyabrda o'tkazilgan videoselektor yig'ilishida belgilangan ustuvor vazifalardan kelib chiqib, mamlakatimizda "Yashil makon" umummilliy loyihasi doirasida amalga oshiriladigan ishlar yuzasidan ta'sirchan parlament va jamoatchilik nazoratini olib borish maqsadida, "yashil makon umummilliy loyihasi doirasida belgilangan vazifalar ijrosi ustidan samarali parlament nazoratini olib borishga doir chora-tadbirlar to'g'risi" da O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi Kengashining 25.11.2021-yilda 1563-IV-sonli qarori qabul qilindi.

Bunga ko'ra "Yashil makon" umummilliy loyihasi doirasida hududlarda ko'chat ekish, ko'kalamzorlashtirish va obodonlashtirishga doir tadbirlarda mamlakatimizdagi har-bir tashkilotning faol ishtirok etishi lozimligi belgilab qo'yildi.

Shuningdek, joriy yil yurtimizning barcha hududlarida "Chiqindi yig'ish marofoni" o'tkazilganligi ham fikrimizni tasdiqlaydi (1-rasmga qarang).

1-rasm. Chiqindilarni yig'ish va saralash marafonidan lavhalar.

Bundan tashqari, 2023-yil 18-mart kuni “Obod va fayzli mahalla – yurt ko‘rki” shiori ostida umumxalq hashari tashkil etildi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili: Ekologik madaniyat tarixida an’anaviylik va novotorlikda nomoyon bo‘luvchi lokal – etnik, milliylik va baynalminallik munosabatlari, avvalo ma’naviy-axloqiy ekologik madaniyat taraqqiyotining asosiy yo‘nalishi mazmunini aniqlashga imkon beradi.

Umuman ekologik madaniyat tarixini tahlil qilish bo‘yicha turli xil falsaviy konsepsiyalar ishlab chiqilgan. Masalan, ekologik madaniyatning ommaviyligi yoki elitarligi haqidagi konsepsiyalarga e‘tibor beriladigan bo‘lsa, ularga ko‘ra, ekologik madaniyat tarixiga doir quyidagi mulohazani ilgari suradilar. Ya‘ni, ekologik madaniyatning milliy usulda namoyon bo‘lishi u yoki bu darajada ijtimoiy faoliyat natijasi sifatidagi professionalizmning dastlabki kurtaklari hisoblangan xalq og‘zaki ijodiyoti namunalarida; amaliy urf-odatlarida; ekologik hayot tarzida, ideallarda namoyon bo‘ladi.

Qadimdan inson va tabiat o‘rtasidagi munosabatlar bir qator ezguliklarga sabab bo‘lishi bilan birga, noxush vaziyatlarni ham sodir qilib kelgan. Buning isbotini Zardushtiylik ta‘limotida ham ko‘rish mumkin. Zardusht ta‘limotida tabiatga nisbatan sodir etilgan har qanday yovuzlik og‘ir gunoh hisoblangan. Xususan, Yozdonov Z.Sh tadqiqotlarida Avestoda qayt etilgan inson va tabiat o‘rtasidagi munosabatlar quyidagicha aks ettirilgan, “Uzoq zamon ekilmagan va omoch tegmagan zamin baxtsizdir. U omochni orzu qiladi. Bunday zamin balog‘at pallasiga kirgan sohibjamol qizdir. Bu qiz farzand ko‘rish va yaxshi yostiqdoshga intiqdir” [5; 34-b.].

Hozirgi davrda ekologik muammolarning globallashuvi va keskinlashuvi barcha ijtimoiy ong shakllarini, shu muammolar yechimi doirasida integratsiyalashtirishni taqozo etadi. Xususan, tabiatga estetik munosabat milliylik va umuminsoniylik, an’anaviylik va zamonaviylik integratsiyasi aynan ekologik masalalarni ifodalashda yaqqol namoyon bo‘lmoqda. Chunki insoniyot hayoti uchun munosib ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ma’naviy va ekologik muhit yaratish zaruriyati bir tomondan, shaxs ekologik mas‘uliyatini estetik munosabatlarga transformatsiya qilishni taqozo etadi. Ikkinchi tomondan, shaxs ekologik ongi va madaniyatini rivojlantirishni, uning estetik dunyoqarashidan tashqarida tasavvur qilib bo‘lmaydi [3; 15-b.].

Ayrim tadqiqotlarda shaxs va atrof-muhit o‘rtasidagi o‘zaro aloqalarning o‘zgacha talqini berilgan. Mazkur ishlarning asosiy mazmuni shundan iboratki, muayyan bir vaziyatdagi inson xulq-atvorini shaxs psixologiyasi kategoriyalarida tavsif etib bo‘lmaydi. Individ tominidan u yoki bu qaror qabul qilinishini prognoz qilish uchun individ mavjud joylarning tuzilmaviy va funksional mezonlarini inobatga olish lozimdir [1; 19-b.].

Ayni paytda, ekologik axloq, madaniyat va uning tarkibiy qismi hisoblangan an’analar tabiat-jamiyat munosabatlari tizimidagi funksional maqsadni, vazifalarni, usullarni, vositalarni va institutsional tizimni takomillashtirib, ularning dinamik rivojlanish qonuniyatlarini o‘rganishni taqozo etadi. Bu xususda turli qarashlar yuzaga kelmoqda. Xususan, xalq ekologik madaniyati va an’analarini tiklash ishlarini tashkil qilish va boshqarishning uchta vositasi mavjud, - deydi T.Qo‘yliyev. Birinchisi, ekologik nazariy va amaliy bilimlar; ikkinchisi, ijtimoiy-huquqiy ekologik normalar majmuasi; uchinchisi, ma’naviy-axloqiy qadriyatlaridir.

Tahlil, natijalar va mulohaza. Umuman har bir xalq uchun umummilliy qadriyat darajasida baholanuvchi ekologik an’analarining yo‘qolib borayotgan qismini tiklash va

rivojlantirish masalasi o'z dolzarbilgini saqlab qolmoqda. Chunki, tabiat bilan bog'liq muammolarning kelib chiqishiga asosiy sabablardan biri shubhasiz shaxsda tabiatga bo'lgan mehr-muruvvat va shafqatning yo'qolib borayotganligidir.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantiruvchi komponentlar sifatida quyidagilarni sanab o'tish lozim: oila; maktab; mahalla; tabiat; ommaviy axborot vositalari.

Barchamizga ma'lumki o'smirlarimizda ekologik madaniyatni shakllantiruvchi asosiy bo'g'in bu oila hisoblanadi. Oiladagi kattalarning o'giti sababli yoshlarimizda ona tabiatga nisbatan iliqlik uyg'onadi.

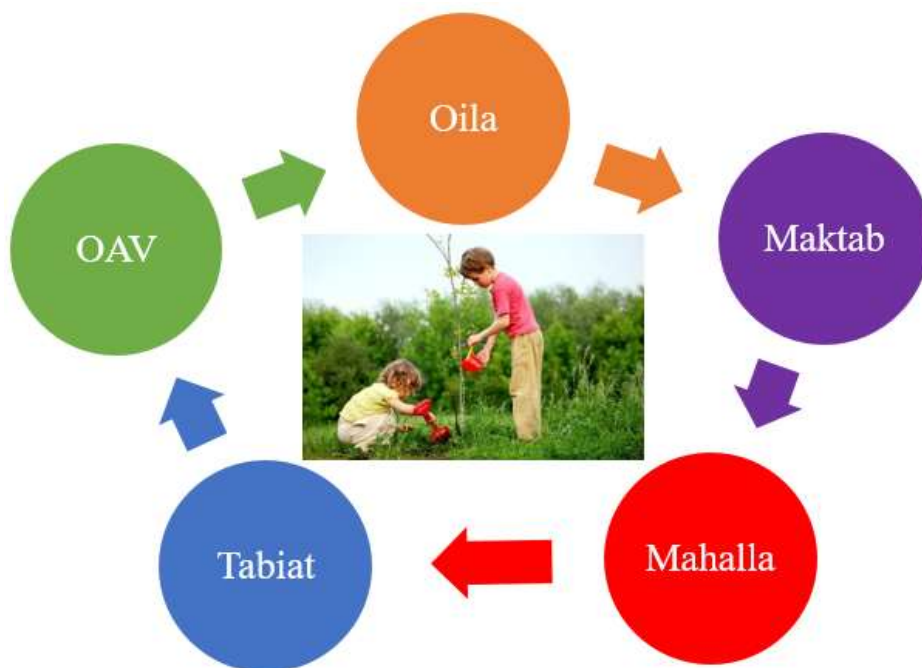
Maktablarda esa, tabiatni asrash, ekologik madaniyat, ekologik ong tushunchalari ta'lim va tarbiya uyg'unligida o'qitiladi.

Mahalla boshlang'ich sinf o'quvchilarining oilada va maktabda olgan bilimlarini sinovdan o'tkazadi. O'sib kelayotgan yosh avlodning ekologik madaniyati shakllanishida mahalladagi ijtimoiy-muhitning roli yuqori hisoblanadi.

Tabiatda sodir bo'layotgan yangilanishlar, ona tabiatning nafs hislatlari 9-10 yoshdagi bolalarni o'ziga ohangrabodek jalb qila oladi. Ushbu jarayonning o'ziyoq yoshlarimizda tabiatimizga bo'lgan munosabatlarining ijobiy tomonga o'zgarishini kafolatlaydi.

Ommaviy axborot vositalaridagi tabiatni asrashga undovchi ma'lumotlar ham boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatning shakllanishiga xizmat qiladi.

Shunday qilib, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirish tuzilmasi sifatida oila, maktab, mahalla, tabiat va OAVlardan tashkil topgan halqani e'tirof etish mumkin (2-rasmga qarang).

2-rasm. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantiruvchi halqa.

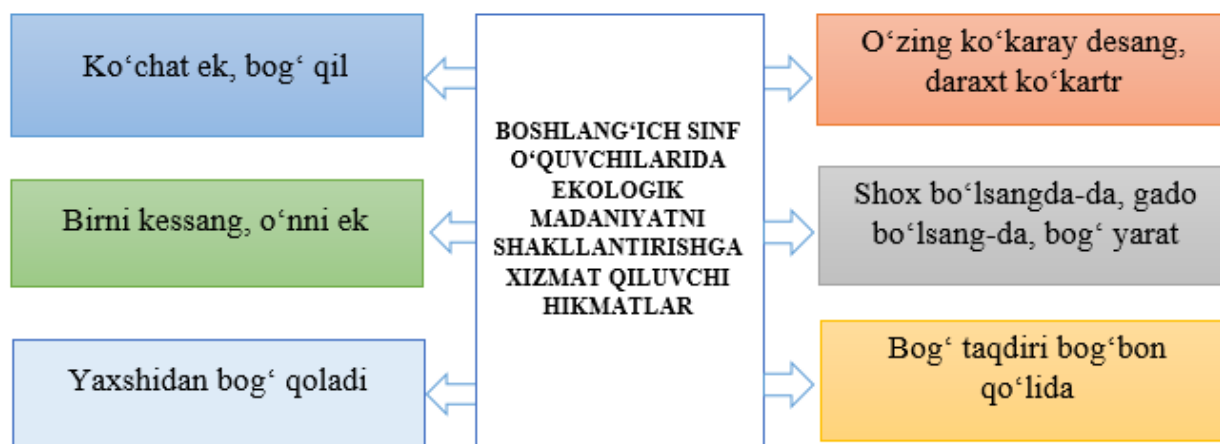
Qadimgi odamlar o'zlarini tabiatning farzandlari sifatida qaraganliklari uchun ham uning asosiy unsurlarini qadrlaganlar. Masalan, ona tabiatning to'rt unsuri quyosh, yer, havo va suvni tiriklik manbai, bebaho qadriyat sifatida bilishgan. Shoirlarimiz, yozuvchilarimizning she'r va nasrlarida quyoshga – boboquyosh, yerga – ona yer, havoga – momohavo kabi sifatlarni berib ulug'laydilar. Shu sababli ham an'analarning muvozanatini saqlab turadigan yoz va qish

bayramlariga ham e'tibor qaratishimiz zarur. Masalan, lalmikor yerlarga yomg'ir suvining zarurati oshib ketgan vaqtlarda "Suv sayli" o'tkazilsa ayni muddao bo'ladi. Ayniqsa, Orol qurib borayotgan ayni vaqtda bunday bayramlarning o'tkazilishi boshlang'ich sinf o'quvchilarida suvni e'zozlash madaniyatini shakllantiradi.

Shuningdek, qadimgi davrlarda insonlar o'zlarining tabiiy atrof-muhitga qaramligini, ya'ni tabiatning "quli" ekanligini tan olishgan va uni ilohiyashtirishgan. Masalan, Injilda Yer insonga yaratuvchi tomondan sovg'a qilinganligi va inson yerning "xo'jasi" ekanligiga ishora qiluvchi ko'plab ta'kidlar mavjud [4; 13-b.].

Biz maktabda boshlang'ich sinf o'quvchilarini ona tabiatga nisbatan e'tiborli va diqqatli bo'lishga ham o'rgatishimiz kerak. O' Aleo'ov, A. Bekimbetovalarning "Xalq pedagogikasida yoshlarga aqliy tarbiya berish an'analari" nomli monografiyasida diqqatlilik haqida quyidagicha fikr yuritilgan, "Har bir ishning samarali tugallanishida, ayniqsa, olamni bilishga intilib, u haqdagi tushunchalarni to'lashda inson diqqatining, ziyrakligining ahamiyati muhimdir" [2; 17-b.].

Xalqimizning urf-odatlarida mujassamlashgan yil fasllari bayramlari ("Navro'z" – bahor bayrami, "Suv sayli" – yoz bayrami, "Mehrjon" – kuz bayrami, "Sada" – qish bayrami) o'z vaqtida o'tkazilsa, nafaqat boshlang'ich sinf o'quvchilarining balki barchamizning ona tabiatga bo'lgan e'tiborimiz oshar edi.

3-rasm. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishga xizmat qiluvchi hikmatlar.

Milliy an'alarimiz orasida mevali va manzarali daraxtlarni parvarishlash alohida o'rin tutadi. O'zbek xalqida "Ko'chat ek, bog' qil", "O'zing ko'karay desang, daraxt ko'kartir", "Birni kessang, o'nni ek", "Shox bo'lsang-da-da, gado bo'lsang-da, bog' yarat", "Yaxshidan bog' qoladi", "Bog' taqdiri bog'bon qo'lida" kabi hikmatlar bejizga aytilmagan (3-rasmga qarang).

Mazkur hikmatlar zamirida ona tabiatni asrash, o'simliklarni ko'paytirish kabi tushunchalar o'rin olganligini hisobga olib, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatini shakllantirish mumkin.

Mamlakatimizda gulga bag'ishlangan tadbir – bayramlar hozir ham yaxshi taraqqiy etmoqda. Bu – bejiz emas. Yangi bayramlarning quloch yozishiga o'zbek xalqi hayotida uzoq tarixga ega bo'lgan, tabiat qo'ynida o'zkaziladigan "Gul sayillari", "Boychechak", "Lola sayli", "Sunbula sayli", "Gulsurx" bayrami kabi an'alar yaxshi zamin bo'la oladi.

Xulosa va takliflar. Xulosa o'rnida shuni ayta olamizki, ekologik madaniyatni shakllantirish halqasi (oila-maktab-mahalla-tabiat-OAV), ekologik madaniyatni

shakllantirishga doir hikmatlar, yurtimizda amalga oshirilayotgan EKO tadbirlar, xalqimizning urf-odatlariga singdirilgan ona tabiatni e'zozlashga undovchi milliy qadriyatlarimiz vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlarini ochib berish mumkin.

Bizningcha ekologik madaniyat bu – xalqimizning urf-odatlarida sayqallangan tabiatga bo'lgan hurmati, o'zgaruvchan fasllarga hamda sinovli davrlarga moslasholgan madaniy merosi hisoblanadi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Akramov M.R., Talabalarda ekologik tasavvurlar rivojlanishining psixologik jihatlari. PhD dissaertatsiyasi. 184 b.
2. Aleo'ov O', Bekimbetova A., Xalq pedagogikasida yoshlarga aqliy tarbiya berish an'analari (Monografiya). Nukus – 2018. 104 b.
3. Aymatov A.Q., Shaxsning tabiatga estetik munosabatini shakllantirishda ekologik ongning roli. f.f.d (DSc), Samarqand – 2019-y. 246 b.
4. Kistaubayev S.U. Shaxs ekologik dunyoqarashini shakllantirishda milliy qadriyatlarning roli. PhD dissertatsiyasi. Samarqand – 2019 y.147-bet.
5. Yazdonov Z.Sh, O'zbek xalq ekologik madaniyati an'alarini tiklash va rivojlantirish tendensiyalari. Fal.fan.bo'y.fal.dok.diss. Samarqand:. – 2019 y, 143-bet.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/2 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).